

Academia Română

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Raportul ICCV:

**Analiza politicii salariale în domeniul cercetării
științifice academice**

Cătălin Zamfir

Asistare statistică: Simona Ilie

Septembrie 2010

De la știință mică la știință mare

Cercetarea științifică fundamentală este realizată atât în sistemul universitar, cât și, din ce în ce mai mult, în institute și centre specializate. *Cercetarea mică* se poate face individual, în birourile/ micile laboratoare ale profesorilor universitari. *Cercetarea mare*, tot mai importantă, se realizează prin programe/ proiecte de cercetare care antrenează efortul coordonat al unor largi colective de cercetare, cu o activitate specializată derulată pe durate relativ lungi de timp.

Un caz special al științei fundamentale îl reprezintă *cercetarea științifică de interes național*. La nevoile majore ale unei societăți se poate răspunde doar prin programe culturale, lingvistice, istorice, geografice, geologice, sociale și economice de amploare. Teme de cercetare științifică fundamentală – matematică, fizică, chimie, biologie, medicină - sunt asumate ca obiective de interes național, concentrând resursele umane și financiare.

Cercetarea științifică sectorială răspunde nevoilor unor organizații sau sectoare de activitate, având un caracter pronunțat aplicativ.

Opțiunea României a fost ca cercetarea științifică fundamentală să fie realizată în sistemul universitar și în sistemul academic, în cadrul unor instituții și centre ale Academiei Române. Cercetările de interes național, tratatele lingvistice, de istorie, de istorie literară, geografie, geologie, de economie și sociologie, se realizează în majoritatea lor de către Academie, care și-a asumat responsabilitatea coordonării unor largi colective la care sunt antrenați și specialiști din sistemul universitar.

Academia Română oferă cadrul instituțional pentru cercetarea științifică *mare*.

Cercetarea științifică fundamentală și cea sectorială/ aplicativ au, în România și de fapt în întreaga lume, structuri organizaționale și mecanisme de finanțare diferite. Din acest motiv criteriile de *promovare profesională* sunt comune în sistemul academic și cel universitar, dar diferit în sistemul de cercetare sectorială. Pozițiile profesionale sunt echivalente în sistemul universitar și în cel academic, similare ca nivel de salarizare.

Cercetarea științifică fundamentală și de interes național îmbină finanțarea instituțională bugetară – finanțarea institutelor și centrelor de cercetare, în sistem salarial, complementat cu finanțarea prin *granturi*, pe proiecte și programe.

Cercetarea științifică academică, fundamentală și de interes național, este finanțată bugetar instituțional (salarii, finanțarea activității de cercetare și a administrației), completată tot mai mult prin granturi și alocări pe programe și proiecte prioritare. În mod excepțional finanțarea academică poate fi realizată prin contracte

economice cu diferiți beneficiari, dar în mod *selectiv*. Academia poate face contracte economice doar dacă, complementar cu interesul beneficiarilor particulari, acestea duc la progresul cunoașterii și la dezvoltarea societății românești. Ele au un caracter non-profit și sunt complementare cu finanțarea instituțională.

Finanțarea prin *granturi*, complementară cu finanțarea instituțională, are un caracter non-profit, non-aplicativ direct. Ea urmărește producerea de cunoaștere nouă de interes public, dirijată de o logică diferită de cea a sistemului economiei de piață. Produsele cercetării fundamentale și de interes național/ universal este inevitabil o proprietate publică. Finanțarea prin contracte economice este realizată în beneficiul finanțatorului care are proprietatea exclusivă a produselor intelectuale.

Cercetarea sectorială/ aplicativă se poate finanța parțial instituțional, dar din fonduri sectoriale și tot mai mult pe bază de *contracte economice* cu beneficiari particulari, cu aplicabilitate în beneficiul, de regulă economic, al acestuia.

Confuzia politică actuală face ca urgentă limpezirea legislativă a caracterului distinct al cercetării științifice fundamentale și de interes național.

Scurtă istorie a politicii în domeniul cercetării științifice

Politica regimului comunist în domeniul cercetării

Regimul comunist, de la început, a operat instituțional și financiar o distincție între cercetarea fundamentală și de interes național și cercetarea sectorială, cu un profil aplicativ.

Cercetarea fundamentală/ de interes național a fost concentrată în institute de cercetare, în cadrul Academiei, dar stimulată și în sistemul universitar, prin împletirea dintre activitatea didactică universitară și cea de cercetare științifică.

Cercetarea fundamentală a fost finanțată bugetar prin intermediul Academiei cu institutele sale de cercetare, și a cadrelor didactice universitare, prin Ministerul Învățământului. Sistemul de salarizare al Academiei și al sistemului universitar, inevitabil, au fost corelate. Gradele în cercetarea academică și în sistemul universitar au fost concepute de la început ca echivalente, cu criterii comune de evaluare. În fapt, mai ales la nivelul universitar superior (conferențiar și profesor) criteriul de promovare este performanța științifică. Există estimarea că în sistemul academic, criteriile științifice de promovare, utilizate intern, sunt mai ridicate. Este normal ca așteptarea față de performanța științifică din segmentul academic să fie mai ridicată, pentru că aici activitatea de cercetare este centrală. În consecință, și sistemele de salarizare în aceste domenii sunt corelate, diferite de cel din cercetarea sectorială.

Cercetarea sectorială/ aplicativă, datorită sistemului economiei de stat, a fost și ea concentrată în institute de cercetare sectoriale, subordonate organizațional și financiar ministerelor de profil. Treptat, finanțarea bugetară directă prin ministere a fost completată de contracte economice cu întreprinderile. Sistemul de grade profesionale și salariale, de la început a fost diferit de cel academic și universitar. De regulă, veniturile din cercetarea aplicativă/ sectorială a fost sensibil mai ridicată, fiind completată de contracte cu întreprinderile (finanțare non-bugetară). Cercetarea academică, de regulă, nu s-a făcut prin contracte economice.

Deși cercetării academice i s-a acordat un statut instituțional important și prestigiu social, de la început a fost prezentă o discriminare a cercetării academice în raport cu sistemul universitar. Salariile din sistemul academic au fost mereu cu un pas în urma celor din universități.

Din anii '80, regimul ceaușist s-a caracterizat printr-o politică de marginalizare a sistemului academic. Finanțarea cercetării academice s-a redus la acoperirea salariilor și a utilităților; finanțarea activităților de cercetare în multe zone a ajuns spre zero; diferența de salarizare dintre universități și cercetarea academică s-a accentuat; s-au desființat institute ale academiei; s-a diminuat numărul de cercetători.

Știința, care presupune activități de amploare, cu finanțări speciale, a tins să fie redusă spre știința mică, realizată mai degrabă prin pasiunea cercetătorilor.

Revoluția din 1989 și politica de cercetare științifică

Din primele zile de după Revoluției, una dintre problemele moștenite, devenită public presantă, a fost poziția marginală a sistemului de cercetare academică.

În primul rând s-a declanșat un proces de *reorganizare prin creștere* a sistemului instituțional academic. S-au înființat instituții academice noi și au fost consolidate cele existente prin mărirea personalului. S-a elaborat o strategie de creștere treptată a personalului în anii ce urmau.

A crescut finanțarea bugetară a cercetării academice, atât prin mărirea rapidă a personalului, cât și prin finanțarea activităților de cercetare. S-a deschis posibilitatea de creștere a finanțării cercetării fundamentale și de interes național prin colaborarea în principal cu instituții internaționale (UNICEF, UNDP, Banca mondială, ulterior sistemul UE).

A crescut spectaculos contribuția cercetării științifice academice la elaborarea politicilor și a strategiilor de dezvoltare socială.

După 1995 s-a introdus un sistem complementar de finanțare pe granturi competitive.

În anii 1990-91, fiind *Ministru al muncii și protecției sociale* una dintre obiectivele prioritare a fost schimbarea sistemului de salarizare. În primele luni ale lui 1991 am promovat un pachet legislativ de salarizare. Noul sistem a corectat discriminarea finanțării sistemului academic, introducând egalitatea salarizării cadrelor universitare și a cercetătorilor din Academie, ca instrument important a reabilitării statutului social al cercetării academice.

Ce s-a întâmplat în cei 20 de ani care au urmat primului entuziasm ?

Se poate remarca o reinstaurare treptată a atitudinii negative anterioară față de cercetarea academică.

Cea mai rapidă erodare s-a produs în domeniul finanțării activităților de cercetare, inclusiv a investițiilor, redusă, în multe domenii, spre zero. Institutele au trebuit să obțină finanțarea activităților de cercetare prin contracte de interes academic și național și prin obținerea de granturi. Sistemul de finanțare prin granturi practic s-a prăbușit în ultimii ani.

În anii care au urmat entuziasmului primilor ani ,90 s-a produs și un abandon al strategiei de creștere treptată a numărului de cercetători. În majoritatea institutelor de cercetare se remarcă o diminuare continuă a numărului de cercetători.

Este vizibilă și tendința de refacere a decalajului dintre salarizarea cercetării academice și sistemul universitar.

Care este situația actuală ?

În 2007 pe baza unei hotărâri a guvernului, salariile din cercetarea academică au fost readuse la nivelul salarizării cadrelor universitare.

O schimbare de politică față de cercetarea științifică academică

Legea 330 adoptată în 2009, care însă nu a fost aplicată decât parțial, a revenit discriminând salarial cercetarea academică: coeficienții de salarizare este mai redusă în sistemul academic. Deși nu spectaculoasă, ea pare a exprima o mentalitate politică de a acorda cercetării academice un statut social inferior. Dacă salarizarea în zona tinerilor cercetători este similară cu cea a colegilor universitari, tendința de discriminare la nivelul cercetătorilor de vârf (cercetător principal 1 și 2), chiar dacă nu spectaculoasă, este semnificativă ca atitudine.

*Legea 330/ 2009: diferența în puncte ale coeficienților de salarizare în Academie față de salarizarea universitară**

Cercetător principal I/ Profesor	- 0,4
Cercetător principal II/ Conferențiar	- 0,6
Cercetător principal III/ Lector	+ 0,1
Cercetător științific/ Asistent	+ 0,1
Asistent cercetare stagiar/ Preparator	- 0,1

* Coeficientul de salarizare este cuprins între 1 și, ceea ce ne interesează, spre 9-10.

Noul proiect al *Legii cadru privind reglementarea unitară a salarizării personalului bugetar*, pus în discuție publică, schimbă structural orientarea politică, degradând șocant statutul social al cercetării academice.

Tabelul următor redă nivelele de salarizare în sistemul Academiei și cel universitar, în legislația actuală, conform Legii 330 (A), și în noul proiect de lege (P).

Nivelul salarizării actual (A) și cel proiectat (P)

	Sist. universitar		Academie	
	A	P	A	P
Profesor/ Cercetător principal I	7,6	8,0	7,2	5,4
Conferențiar/ Cercetător principal II	5,0	5,2	4,4	3,7
Lector/ Cercetător principal III	3,6	4,2	3,7	3,1
Asistent/ Cercetător științific	3,2	3,7	3,3	2,7
Preparator/ Asistent cercetare stagiar *	2,0	2,6	1,9	1,8

Notă. Pentru a face clară structura opțiunii de politică a salarizării am luat doar unele nivele de salarizare, aceleași în sistemul universitar și cel academic:

Profesor/ Cercetător principal I	peste 40 ani/ nivelul 5
Conferențiar/ Cercetător principal II	peste 40 ani/ nivelul 5
Lector/ Cercetător principal III	35-40 ani/ nivelul 5
Asistent/ Cercetător științific	35-40 ani/ nivelul 5
Preparator/ Asistent cercetare stagiar	până la 3 ani/ bază

Cifrele au fost rotunjite: cele două zecimale au fost rotunjite la una singură.
* la bază/ coeficient

Ce face noul proiect în raport cu situația actuală promovată de legea 330 ?
Crește coeficienții de salarizare în sistemul universitar, dar *scade* coeficientul de salarizare în cercetare academică.

Proiectul de lege față de legea actuală (330)

	<i>Sist. universitar</i>	<i>Sist. academic</i>
Profesor/ Cercetător principal I	+ 0,4	- 1,8
Conferențiar/ Cercetător principal II	+ 0,2	- 0,7
Lector/ Cercetător principal III	+ 0,6	- 0,6
Asistent/ Cercetător științific	+ 0,5	- 0,6
Preparator/ Asistent cercetare stagiar	+ 0,6	- 0,1

Efectul noii legislații adâncește dramatic, fără nici o justificare, decalajul dintre sistemul academic și sistemul universitar.

Este de apreciat că sistemul de salarizare urmează a îmbunătăți sensibil poziția salarială a sistemului universitar. Dar este șocantă degradarea fără precedent istoric a poziției salariale a cercetării academice. Scăderea salarizării personalului de vârf în sistemul academic cu **1,8** puncte poate fi estimată ca uluitoare. Dacă intenționezi să devalorizezi prestigiul unei activități profesionale, ataci cel mai mult vârful.

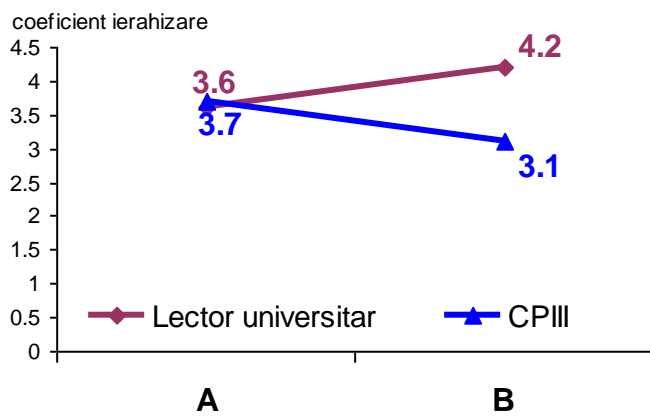
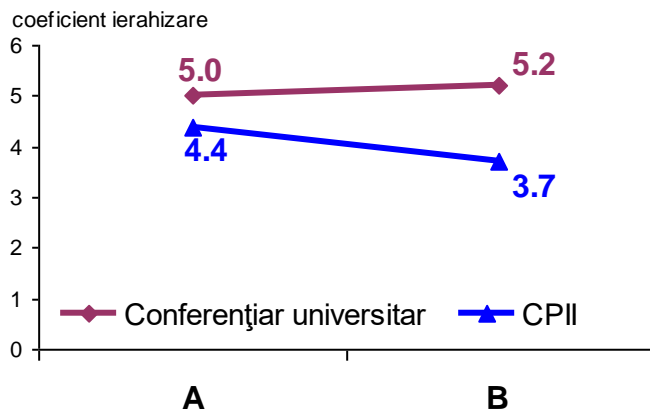
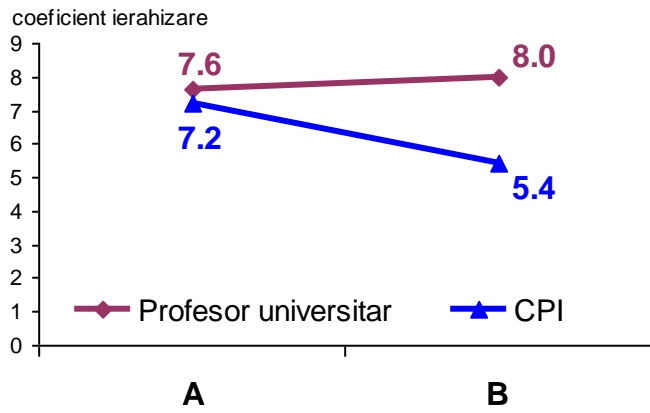
Diferența coeficienților de salarizare dintre sistemul academic și cel universitar, în sistemul actual (A) și cel propus de proiectul de lege (P)

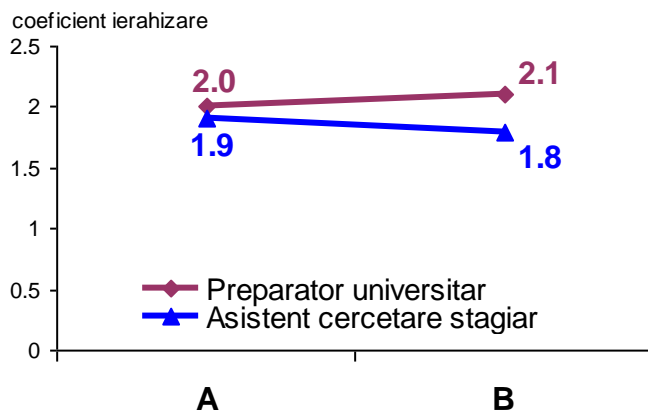
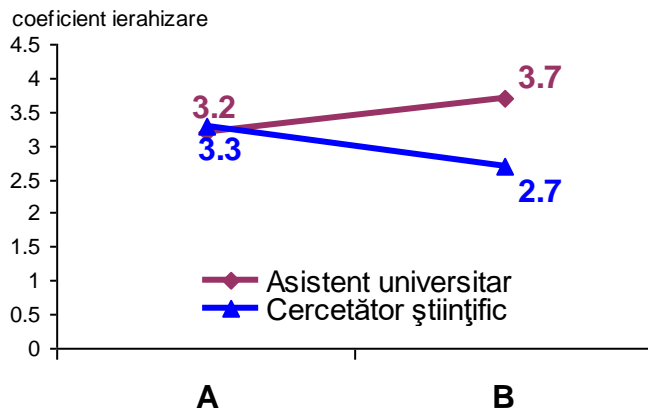
	<i>Legislația actuală</i>	<i>Proiectul de lege</i>
Profesor/ Cercetător principal I	- 0,4	- 2,6
Conferențiar/ Cercetător principal II	- 0,6	- 1,5
Lector/ Cercetător principal III	+ 0,1	- 0,5
Asistent/ Cercetător științific	+ 0,1	- 1,0
Preparator/ Asistent cercetare stagiar	- 0,1	- 0,8

În legislația actuală, la nivelul tinerilor, nu existau diferențe semnificative. Ele sunt însă semnificative la vârful de cercetare: cercetător principal 1 și 2.

În proiectul de lege, vârfurile de cercetare, cercetătorii principali 1 și 2, sunt penalizați dramatic. Dar diferențele cresc și la cei tineri, descurajându-se venirea în cercetarea academică a tinerilor excepționali.

Efectul proiectului de lege: creșterea decalajului dintre salarizarea cercetării academic și cea universitară.

Diferențele accentuate apar la toate nivelele. Și nivelul conducerii este diferențiat accentuat în favoarea sistemului universitar:

Decan	8,8	+ 0,7
Director de institut de cercetare	8,0	+ 0,4
Prodecan	8,6	+ 0,6
Dir. Adjunct Inst. cercetare	7,6	+ 0,2

Defavorizarea sistemului academic față de sistemul universitar este ilustrată și de diferențe jenante: scade salarizarea cercetătorilor de vârf, dar creșterea salarizarea administrației universitare la nivelul facultăților. Nu e clar dacă e preferabil să fii cercetător ca rezultat al unor performanțe științifice de vârf sau alegi poziția de administrator sau secretar-șef al unei facultăți. Promovarea unui asemenea ,corelații' este insultătoare pentru Academie.

	Nivelul de salarizare propus	Schimbarea propusă față de starea actuală
Cercetător principal I	5,4	- 1,8
Administrator-șef al facultății	5,5	+ 0,5
Secretar șef facultate	5,2	+ 0,4

Concluzii

1. În contextul actual, cercetarea științifică românească se caracterizează printr-o anumită rămânere în urmă. Datele statistice internaționale plasează România pe o poziție nu prea onorantă. Politica cercetării științifice este evident factorul cheie a relansării cercetării. Sistemul proiectat de salarizare în loc să fie un instrument al creșterii cercetării, dă o lovitură cu efecte negative previzibile. Se afectează nu numai motivațiile economice, ci, mai grav prestigiului științei academice.

2. În cercetarea științifică fundamentală și de interes național, alături de sistemul universitar, cercetarea academică aduce o contribuție foarte importantă. În realizarea marilor programe de cercetare de interes național, Academia a dovedit că deține resursele instituționale și umane superioare.

3. În perioada comunistă, deși s-a acordat un statut instituțional superior cercetării științifice academice, finanțarea ei a scăzut continuu. Finanțarea activității de cercetare academice a fost în prima perioadă rezonabil de ridicată, a fost redusă spre zero în anii 80 în marea majoritate a domeniilor. Discrepanța dintre salariile din Academiei și cele din sistemul universitar s-a accentuat spre sfârșitul perioadei. Această situație exprimă un interes scăzut al guvernării comuniste pentru cercetarea fundamentală și de interes național.

4. Unul dintre obiectivele prioritare ale primilor ani post-revoluție a fost reconsiderarea poziției cercetării academice. S-a produs o extindere importantă a sistemului instituțional. S-au înființat noi institute de cercetare. Din chiar 1990, numărul de posturi de cercetători în Academie a crescut substanțial. Fondurile dedicate activității de cercetare ale Academiei a fost readuse la un nivel promițător. Ulterior, s-a creat un sistem de finanțare prin granturi competitive. Prin noul sistem de salarizare adoptat la începutul anului 1991, salarizarea cercetării academice a fost adus la nivelul celei universitare.

În cei 20 de ani ai tranziției, numărul de cercetători din sistemul Academiei în loc să crească, așa cum fusese proiectat, a scăzut an de an. Finanțarea proiectelor de cercetare a cunoscut un declin continuu în raport nu numai cu nevoile, dar și față de nivelul din primii ani. A reapărut treptat discriminarea salarială a cercetătorilor din Academie, mai ales a cercetătorilor „de vârf”.

5. Noul proiect de lege a salarizării deschide o politică vizibil ostilă cercetării academice. Este scăzută brutal salarizarea, mai accentuat la nivelul superior al cercetării, afectând jenant prestigiul social al cercetării academice. Un exemplu: administratorul unei facultăți are salariul mai mare decât al Cercetătorului Principal I. Și salariile tinerilor cercetători sunt afectate.

6. Există informații din resurse informale că filozofia noului sistem este de a unifica sistemul de salarizare academică cu cea a cercetării sectoriale/ aplicative. Evident este aici o eroare provenită din incompetență, dar cu efecte dezastruoase.

7. Criza finanțării cercetării științifice dramatizată de actualul proiect de salarizare, aduce în prim plan nevoia regândirii concepției sistemului de finanțare a cercetării științifice fundamentale și de interes național.